

Developing a Model of Participation of Non-Governmental Organizations in the Urban Management System (Case Study: Tehran Metropolis)

ARTICLE INFO

Article Type

Original Research

Authors

Rahimzadeh Sisbeig S.^{*1} MSc,
Sheykhol-Islami A.² PhD,
Zaker Haghighi K.³ PhD

How to cite this article

Rahimzadeh Sisbeig S, Sheykhol-Islami A, Zaker Haghighi K. Developing a Model of Participation of Non-Governmental Organizations in the Urban Management System (Case Study: Tehran Metropolis). Geographical Researches. 2022;37(2):241-251.

¹Department of Urban Planning, Faculty of Engineering, Boroujerd Branch, Islamic Azad University, Boroujerd, Iran

²Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Literature and Humanities, Boroujerd Branch, Islamic Azad University, Boroujerd, Iran

³Department of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Hamadan Branch, Islamic Azad University, Hamadan, Iran

*Correspondence

Address: Islamic Azad University, Boroujerd Branch, Navab Square, 3km of Yadegar Imam Road, Boroujerd, Iran. Postal Code: 6915136335
Phone: +98 (66) 42518000
Fax: +98 (66) 42518013
guplan@gmail.com

Article History

Received: December 11, 2021
Accepted: February 5, 2022
ePublished: June 22, 2022

ABSTRACT

Aim Participation is one of the indicators of leadership and a sign of organizational maturity of society. The concept of participation is closely related to the concept of citizenship. The purpose of this study was to develop a model for attracting the participation of non-governmental organizations in the urban management system in the metropolis of Tehran.

Methodology The research method is based on applied purpose and is based on descriptive-analytical method. The research was conducted in the metropolis of Tehran in 123 municipal districts in 1399 until the first half of 1400 and included district managers of Tehran (2654 people). Data were collected in the form of libraries and field studies. A total of 360 managers and experts were selected and for statistical analysis, mean statistical methods, frequency tables and confirmatory factor analysis model were used.

Findings Non-governmental organizations can play an important role in citizen participation in urban management. Factor loads on the obtained routes showed that the model had acceptable validity and validity and the amount of factor loads on all routes showed more than 0.7; Therefore, measures to promote citizen participation in urban management can play an important role in various dimensions.

Conclusion In order to achieve the participation of citizens in the urban management system, first the necessary conditions must be provided for the participation of the NGOs, and then the tools of participation and determining the purpose and type of specialties of the NGOs that affect the level of participation; Therefore, the intention and intention of participation, participation tools and participation infrastructures are the main components of the participation model of Samans in the urban management system in the study and findings of this research.

Keywords Participatory Urban Planning; Citizen Participation; Non-Governmental Organizations; Urban Management; Tehran Metropolis

CITATION LINKS

[Ahmadnia Sh, Kamel Qalibaf A; 2017] Social participation in the central ...; [Akbari A; 2015] The social structure of the city in ...; [Al-Jafan M, Mhanna S; 2021] Urban strategies for managing the ...; [Askarizadeh S, et al; 2019] Status of indicators of good urban ...; [Bidar Z, Ghasemi Gh; 2020] The role of non-governmental organizations ...; [Chen G, et al; 2007] A smart urban management information ...; [Edalat A, et al; 2021] Investigation of the effects of aquifer ...; [Estelaji A; 2012] Investigating the rural management ...; [Forkuor D, Agyemang S; 2018] Fighting urban poverty in ghana ...; [Ganjloo A, Saeedi Mofrad S; 2019] The role of NGOs and local organizations ...; [Harangozó G, Gyula Z; 2015] Cooperation between business and non-governmental ...; [Karami A, Samiei Isfahani A; 2014] NGOs and participatory ...; [Khorshidvand R; 2009] Investigating the role of NGO participation ...; [Li W, et al; 2020] Analysis of citizens' motivation ...; [Movahed A, et al; 2013] The role of non-governmental ...; [Naderi N, et al; 2019] Investigating the Relationship between ...; [Rahnama M; 2009] Planning of central areas of cities ...; [Rajabi A, Hesari Nejad J; 2013] Urban NGOs, A solution for ...; [Rice J, Nigel M; 2020] Smart infrastructure technologies ... [Salehi R, et al; 2014] Investigating the Impact ... [Shali M, Tavakoli Nia J; 2015] Feasibility study of the city ... [Tala H; 2017] Systematic identification and analysis ... [Tavakoli N, et al; 2018] The role of non-governmental ... [Varvayi A, Cheragh Abadi Y; 2016] Policing management in the ... [Van Dijk MP; 2006] Managing cities in developing ... [Wong S, et al; 2006] Strategic Urban Management ... [Yu B; 2021] Ecological effects of new-type ...

تدوین الگوی مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در نظام مدیریت شهری (نمونه موردی: کلان‌شهر تهران)

سیروس رحیمزاده سیسی بیگ MSc

گروه شهرسازی، دانشکده فنی مهندسی، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران

علیرضا شیخ الاسلامی* PhD

گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران

کیانوش ذاکر حقیقی PhD

گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران

چکیده

اهداف: مشارکت یکی از شاخص‌های رهبری و نشانه بلوغ سازمانی جامعه محسوب می‌شود. مفهوم مشارکت ارتباط تنگاتنگ و مرتبط با مفهوم شهروندی دارد. هدف از این پژوهش، تدوین الگویی برای جلب مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در نظام مدیریت شهری در کلان‌شهر تهران بود.

روش‌شناسی: روش تحقیق بر اساس هدف کاربردی و بر اساس روش توصیفی-تحلیلی است. اجرای تحقیق در کلان‌شهر تهران در ۱۲۳ ناحیه شهرداری در سال ۱۳۹۹ تا نیمه اول ۱۴۰۰ و شامل مدیران نواحی شهر تهران (به تعداد ۲۶۵۴ نفر) بود. داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی جمع‌آوری شد. تعداد ۳۶۰ نفر مدیر و کارشناس انتخاب شد و به‌منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از روش‌های آماری میانگین، جداول فراوانی و مدل تحلیل عاملی تاییدی بهره‌گرفته شد.

یافته‌ها: سازمان‌های مردم‌نهاد در مشارکت شهروندان در مدیریت شهری می‌تواند نقش حائز اهمیت و در خور توجهی داشته باشند. بارهای عاملی روی مسیرهای به‌دست‌آمده، نشان داد که الگوی مورد نظر از اعتبار و روایی قابل قبولی برخوردار بود و مقدار بارهای عاملی تمام مسیرها بیش از ۰/۷ نشان داد؛ بنابراین سمن‌ها برای ارتقاء مشارکت شهروندان در مدیریت شهری می‌توانند در ابعاد مختلف نقش‌های مهم ایفا کنند.

نتیجه‌گیری: برای تحقق مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در نظام مدیریت شهری، ابتدا باید بسترهای لازم برای مشارکت سمن‌ها فراهم شود و پس از آن ابزارهای مشارکت و تعیین هدف و نوع تخصص‌های سمن‌ها است که در میزان مشارکت تأثیرگذار است؛ بنابراین قصد و نیت مشارکت، ابزارهای مشارکت و زیرساخت‌های مشارکت مولفه‌های اصلی مدل مشارکت سمن‌ها در نظام مدیریت شهری در بررسی و یافته‌های این تحقیق است.

کلیدواژگان: شهرسازی مشارکتی، مشارکت شهروندان، سازمان‌های مردم‌نهاد، مدیریت شهری، کلان‌شهر تهران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۱۶

*نویسنده مسئول: guplan@gmail.com

مقدمه

جهان در فرآیند شهری‌شدن شتابان قرار دارد و بر این اساس هر ساله میلیون‌ها نفر به جمعیت شهرها افزوده می‌شود. افزایش جمعیت شهرها، باعث تغییر و تحولات در زندگی شهرنشینی، در ابعاد

جمعیتی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی شده است و مسائل و مشکلات متعددی را دامن‌گیر شهرها نموده و روز به روز نیز بر گستره آن افزوده می‌شود [Tala, 2017: 558]. شرایط اخیر جهان از جمله همه‌گیری ویروس کرونا، کمبود آب، گرمایش زمین و افزایش بیکاری عواملی هستند که اکنون بیش از هر چیز در مدیریت شهری اثرگذار هستند و توجه به تغییر ساختارهای مدیریت شهری و بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی دغدغه اصلی امروز مدیران شهری است که مدام به آن‌ها گوشزد می‌نماید. بدون مشارکت شهروندان اداره شهرها امکان‌پذیر نخواهد بود. به عنوان مثال بیماری همه‌گیری کووید ۱۹ نشان داد که شهرها و نظام مدیریت شهری، تاب‌آوری لازم در برابر بروز شوک‌های ناگهانی از جمله آلودگی‌های زیستی را نداشته و اقتصاد، سلامت، رفاه و آسایش مردم به شدت تحت شعاع و تأثیر آن قرار می‌گیرد [Al-Jafan & Mhanna, 2017: 25]. ایران نیز از این موضوع مستثنی نبوده و مشکلاتی از قبیل بحران منابع آب و تهدیدهای فرسودگی حاصل از برداشت بی‌رویه از منابع زیرزمینی، بیش از پیش بقاء و ادامه حیات شهرهای مناطق مرکزی و جنوبی تهدید می‌کند [Edalat et al., 2021: 2]؛ بنابراین بازتاب این‌گونه عوامل آثار و نشانه‌های خود را در محیط پیرامون ما گذاشته و بیشترین تأثیر را نیز بر زندگی شهری و مدیریت شهری خواهد داشت. در این خصوص کشورهای مختلف با توجه به شرایط خاص خود استراتژی‌های گوناگونی برای افزایش کارایی مدیریت شهری به کار گرفته‌اند. به عنوان مثال توسعه شهرنشینی در چین از شکل سنتی و متمرکز شهرنشینی که به نرخ رشد تمرکز داشت به نوع جدیدی از شهرنشینی که بر مشارکت و بهبود کیفیت تأکید دارد، تغییر کرده است [Yu 2021: 123]؛ بنابراین مشاهده می‌شود که نظام مدیریت شهری برای مدیریت مسائل موجود شهری در وضع کنونی به تنهایی قادر به حل آن‌ها نبوده و نیازمند توجه و تکیه بر مشارکت‌های مردمی است. متخصصین شهرسازی معتقد هستند که نبود مدیریت کارآمد، برنامه‌ریزی و نظارت مردم‌محور، منجر به بروز مشکلات جدی شده و در نتیجه ناکارآمدی اقدام و عمل را به همراه داشته و امکان اجرای مدیریت واحد محلی، منطق‌های و مشارکتی را نیز ناممکن خواهد ساخت [Rajabi & Hesarinejad, 2013: 130].

جایگاه مشارکت در مدیریت شهرها و کلان‌شهرها تا جایی اهمیت پیدا کرده است که از نظر اندیشمندان و مدیران شهری، بدون توجه به جایگاه و نقش مردم در برنامه‌ریزی و شهرسازی امکان توسعه آن وجود نخواهد داشت [Li et al., 2021: 93]. در این میان یکی از راه‌های افزایش مشارکت‌های مردمی در مدیریت کلان‌شهرها، توجه به نهادهای مردمی یا نهادهای غیررسمی است. در دهه‌های اخیر با توجه به ضرورت مشارکت مردم و با بروز مفهوم حکمرانی شهری، سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) که بخشی از جامعه مدنی به شمار می‌آیند، به عنوان یکی از بازیگران و کنشگران مهم در عرصه حکمرانی شهری ظاهر شدند [Bidar & Ghasemi, 2020: 8]. هدف اصلی سمن‌ها، افزایش مشارکت‌های مردمی، ایجاد رابطه بین

همراه با توانمندسازی اجتماعات محلی، رهیافتی نوین برای حل مسائل شهری است و مهندسی ساختمان و تزریق منابع مالی صرف را رهگشا نمی‌داند؛ بلکه مهندسی اجتماعی با حمایت و تسهیل بخش عمومی و سازمان‌های غیردولتی و محلی و مشارکت فعال ساکنان را مورد تاکید قرار می‌دهند [Shali & Tavakoli Nia, 2015].

برای رسیدن به شهرسازی مشارکتی و افزایش مشارکت‌های مردمی و توجه به جایگاه سازمان‌های مردم‌نهاد در برنامه‌ریزی شهری دو مساله وجود دارد. مساله اول گذر از مدیریت شهری سنتی به نوین و مساله دیگر ظهور پدیده شهرها و کلان‌شهرهای امروزی است که با مسائل جدید و پیچیدگی‌های فضایی روبرو بوده و در حل معضلات خود باچالش‌های بی‌شمار مواجه هستند. به‌طوری که در مدیریت شهری نوین، توجه به ساختار اجتماعی شهر که برآمده از روابط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی شهروندان است از ضروریات اصلی است و در آن سیاست تمرکززدایی به یکی از نیازهای بسیار مهم به خصوص در شهرهای در حال توسعه تبدیل شده است [Akbari, 2015: 190]. در مدیریت شهری نوین، روند توسعه، اجرا، هماهنگ‌سازی و ارزیابی راهبردی به صورت یکپارچه است که با کمک کنشگران شهری و با در نظر گرفتن اهداف بخش خصوصی و منافع شهروندان در چارچوب سیاسی اجرا می‌شود [van Dijk, 2006: 25]. در جهان معاصر کنونی مدیریت شهری نوین با مسائلی روبه‌رو است که در شهرهای سنتی وجود نداشتند. بنابراین، مشخصه‌های اصلی شهرهای امروز پیچیدگی فضای شهری، نیروهای سیال‌گونه و وابستگی شهرها به اقتصاد سیاسی حاکم است. در این میان سیستم متناسب نظام مدیریت شهری نوین است. در نظام نوین مدیریت شهری حداکثر مشارکت مردم، حکمروایی شهری، استراتژی از پایین به بالا، کاهش شکاف بین مدیریت شهری و مردم و افزایش عدالت اجتماعی از اصول اصلی و بااهمیت محسوب می‌شوند [Li et al., 2021: 25]؛ یکی از سازوکارها، استفاده از سازمان‌های مردم‌نهاد است [Rice & Nigel, 2020: 25]. در فرآیند چنین مدیریت شهری، وجود سازمان‌های مردم‌نهاد به عنوان مهم‌ترین ابزار و نهاد برای رسیدن به شهرسازی مشارکتی است [Wong et al., 2006: 67]. این نهاد به عنوان نهاد تنظیم‌کننده رابطه بین خواسته‌های مردم و توقعات مدیریت شهری است. در گرو سازمان‌های مردم‌نهاد، شهروندان مطالبات خود را طلب و مدیریت شهری به مطالبات مردم در قالب نهادهای مردمی پاسخ می‌دهد. در ادامه در جدول ۱ به برخی از مهم‌ترین و جدیدترین پژوهش‌ها در این حوزه اشاره شده است.

از آنجا که در کلان‌شهر تهران آگاهی مردم به‌منظور مطالبات و رشد و توسعه کیفیت محله و شهر خود بالا رفته است، لذا شاهد آن هستیم که نهادهای مردمی در قالب سمن‌ها (سازمان‌های مردم‌نهاد)، موسسات خیریه، شورایی و ستادها در سال‌های اخیر در حال گسترش و شکوفایی هستند، اما این نهادهای مردمی از سازوکاری تعریف شده و نظام‌یافته که بتوانند در مسیری مشترک

نهادهای رسمی و مردم و انعکاس نیازهای و اقعی جوامع شهری به نهادها و مدیریت برنامه‌ریز شهری و جذب و جلب مشارکت گروه‌های داوطلب مردمی برای عملی‌کردن اهداف و برنامه‌های شهری از جمله امنیت شهری هستند [Karami & Samiei, 2014: 129]. همچنین باید توجه داشت که نبود جایگاه نهادهای شهروندی و بخش خصوصی در چارچوب‌های اداری و رسمی کشور به عنوان خلا محسوب شده و مانع از ابراز رسمی مطالبات و خواسته‌های این بخش‌ها به نهادهای حکومتی می‌شود. مدیریت و برنامه‌ریزی شهری که با رهیافتی از بالا به پایین شکل گرفته باشد، باعث زوال حوزه عمومی و جامعه مدنی شده و در نتیجه بخش اعظم جامعه شهری شامل اجتماعات محلی و گروه‌های غیررسمی که نقش مهمی در افزایش قدرت چانه‌زنی شهروندان می‌توانند داشته باشند از گردونه تصمیم‌گیری‌های شهری کنار گذاشته می‌شوند [Salehi et al., 2014: 4]؛ بنابراین این‌گونه توسعه شهری با عوارض و تبعات بی‌شماری مانند بی‌نظمی فضایی، گسترش فقر، نابرابری و عدم کارایی لازم سازمان‌های خدمات‌رسان و امنیتی و عواقب دیگری در شهرها همراه شده است.

در ایران مدیریت دولتی و متمرکز به لحاظ تفاوت‌های فاحش قومی و تعدد جوامع مختلف شهری، دیگر با اداره به شیوه سنتی قابل توجیه نبوده و روند تاریخی از گذشته تاکنون نیز گواه بر عدم موفقیت چشمگیر این نوع رویکرد مدیریتی است [Estelaji, 2012: 240]. اندیشمندان و محققین شهرساز تغییر در نگرش‌ها در نظام اداره امور شهر، افزایش مطالبات جامعه مدنی برای مشارکت و ناتوانی دولت به‌ویژه دولت‌های محلی از نظر منابع مالی و ظرفیت‌های اداری، افزایش مشکلات توسعه‌نیافتگی و غیره لزوم بهره‌گیری دولت‌ها و حکومت‌های محلی از ظرفیت‌های بخش خصوصی، بخش عمومی غیردولتی و قابلیت‌های نهفته در مشارکت‌های مردمی را در تمامی عرصه‌ها به‌عنوان راهکاری اساسی برای حل مشکلات و پاسخگویی به چالش‌ها گوشزد می‌نمایند [Askarizadeh et al., 2019: 596].

طی سال‌های اخیر با توجه به توسعه علوم، نظریات مختلفی در باب چگونگی مدیریت شهری و جایگاه مردم در نظام مدیریتی و چگونگی برخورد با مسائل و مشکلات پیش‌رو به خصوص در کلان‌شهرها ارایه شده است. در این خصوص نظریه «نردبان مشارکتی» / *رشتابین* و «گردونه مشارکت» دیوید سون جزء مهم‌ترین نظریاتی هستند که مساله ضرورت مشارکت در شهرسازی و مدیریت شهری را مطرح کردند [Rahnama, 2009: 29]. در این نظریات بنیادی‌ترین اندیشه زیرساختی مشارکت، پذیرش اصل برابری در فرصت‌ها برای مردم است. همچنین منشأ فرآیند برنامه‌ریزی مشارکتی در چارچوب تقویت حاکمیت محلی در گروه‌های مختلف (بخش عمومی، خصوصی و غیره) مشارکت با دیگر گروه‌های ذی‌نفع و ذی‌نفع است [Li et al., 2020: 2]. متخصصان معتقدند که شهرها از آنجا که تامین‌کننده نیازهای تمام اقشار جامعه هستند، نیازمند مداخله حداکثری شهروندان در آن نیز هستند؛ بنابراین بهسازی شهری

به ایفای نقش بپردازند، نداشته و موازی‌کاری و یکسوزنگری در وظایف و مسئولیت‌های آن‌ها دیده می‌شود. از آنجا که برخی حوزه‌های تشکیلات فعالیت سمن‌ها، موازی با سرای محله یا شورایی‌ها قلمداد می‌نمایند و برخی نیز معتقد هستند که سمن‌ها به نظام مدیریت شهری وابسته شده‌اند، اما نکته قابل توجه این است که هنوز جایگاه، عملکرد و اهمیت سازمان‌های مردم‌نهاد در کلان‌شهر تهران به گونه‌ای می‌بایستی شناخته شوند نبوده و هنوز به پختگی لازم و مشخص نرسیده‌اند و الگویی در خصوص مشارکت این نهادها وجود ندارد و این در حالی است که شهر تهران از نظر مشارکت مردم در مرتبه پایینی نسبت به سایر شهرهای کشورهای در حال توسعه بوده و مشکلات شهری از جمله، بافت فرسوده، ترافیک، آلودگی هوا

و صوتی، امنیت، شکاف طبقاتی، فقر، بیکاری، گرانی و بسیاری از موارد دیگر روز به روز شکاف بین مردم و نظام مدیریت شهری را افزوده و نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در چاره‌اندیشی برای این مشکلات و معضلات شهری نادیده گرفته شده است؛ در این پژوهش تلاش شده تا با ارائه الگویی مشارکتی، نحوه جلب نقش‌آفرینی و تاثیرگذاری سازمان‌های مردم‌نهاد در حل مسائل مدیریت شهری در ۶ بعد کالبدی، عملکردی، اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و نهادی مورد بررسی قرار گیرد. با توجه به موارد فوق، هدف از این پژوهش تدوین الگویی برای جلب مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در نظام مدیریت شهری در کلان‌شهر تهران بود.

جدول (۱) خلاصه نتایج پیشینه تحقیق داخلی و خارجی

مرجع	خلاصه نتایج	محوریت
[Harangozó & Gyula, 2015]	سازمان‌های مردم‌نهاد نقش اساسی را در حفاظت از محیط زیست دارند؛ مشارکت در حفاظت محیط زیست شهری لذا تعامل و همکاری میان دولت و این سازمان‌ها از ضرورت‌های اساسی در ترویج توسعه پایدار است.	مشارکت در حفاظت محیط زیست شهری
[Forkuor & Agyemang, 2018]	سازمان‌های غیردولتی شهری مداخلات اجتماعی و برنامه‌های توانمندسازی معیشت را برای افرادی بسیار فقیر که عمدتاً مهاجران به شهر بودند، ارائه می‌دهند.	مشارکت در حوزه‌های اجتماعی شهری
[Li et al., 2020]	سازمان‌های مردم‌نهاد یکی از بازیگران و نقش‌آفرینان اصلی در مدیریت سازمان‌های مردم‌نهاد و مدیریت شهری پایدار شهرها در کشور چین هستند.	پایدار
[Khorshidvand, 2009]	دخالت‌دادن سازمان‌های مردم‌نهاد در تصمیم‌گیری‌ها و نحوه انجام امور حکمرانی خوب شهری می‌تواند مدیریت شهری را در رسیدن به اهداف سازمانی یاری کند.	مشارکت در حکمرانی خوب شهری
[Movahed et al., 2013]	سازمان‌های مردم‌نهاد نقش موثری در نوسازی و بهسازی بخش مرکزی اهواز داشته‌اند، اما در سال‌های اخیر کمتر به این مساله توجه شده است.	سازمان‌های مردم‌نهاد و نوسازی کالبدی شهر
[Rajabi & Hesari Nejad, 2013]	با اصلاح قوانین موضوعی موجود و اصلاح ساختار شهرداری‌ها می‌توان نقش مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد را افزایش و جایگاه آن را ارتقاء داد.	جنبه نهادی سازمان‌های مردم‌نهاد
[Varvayi & Cheragh Abadi, 2016]	سازمان‌های مردم‌نهاد در مدیریت شهر در حوزه امنیت و پیشگیری از جرم نقش مهمی دارند.	مشارکت اجتماعی سازمان‌های مردم‌نهاد
[Tavakoli et al., 2018]	سازمان‌های مردم‌نهاد نقش موثری در مشارکت مردم برای نوسازی و بازآفرینی بافت فرسوده دارند.	مشارکت در نوسازی بافت کالبدی محله
[Ahmadnia & Kamel Qalibaf, 2007]	تعامل مثبت و سازنده‌ای میان سازمان‌های مردم‌نهاد و شورایی‌ها از یک‌طرف و میان این دو نهاد با بخش دولتی و حکمرانی شهری از طرف دیگر، ایجاد نشده است. سازمان‌های مردم‌نهاد تخصصی و شورایی‌ها که هر دو در باره مشکلات و مسائل اجتماعی و شهری آگاهی و شناخت خوبی دارند، در روابط قدرت نهادهای شهری و دولتی، جدی گرفته نمی‌شوند.	عدم توجه به جایگاه سازمان‌های مردم‌نهاد
[Naderi et al., 2019]	بین تشکلهای مردم‌نهاد و مولفه‌های نوین توسعه پایدار (توانمندسازی، سرمایه اجتماعی و دموکراسی مشارکتی) در استان کرمانشاه رابطه وجود دارد.	توسعه پایدار شهری و سازمان‌های مردم‌نهاد
[Ganjloo & Saeedi Mofrad, 2019]	سازمان‌های مردم‌نهاد تمایلی به بالایی به اعتماد اجتماعی و پذیرش توسط نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در ساکنین محلات دارند، اما بنا به دلایلی از جمله مسائل اقتصادی و مالی و عدم توانایی در تامین هزینه‌ها به منظور رفع مشکلات محلات و نیازهای ساکنین و به طور کلی توانمندسازی محلات محدود، جایگاه قانونی ندارند و خواسته‌هایشان به رسمیت شناخته نمی‌شود.	توانمندسازی اسکان غیررسمی

از بین ۳۶۰ نفر افراد مورد مطالعه، ۳۱٪ زن و ۶۹٪ مرد بودند. از نظر سنی، میانگین سن پاسخگویان ۴۵ سال بود با دامنه سن ۳۵ تا ۷۲ سال. از نظر میزان تحصیلات، ۴۱/۴٪ دارای مدرک لیسانس و ۲۳/۹٪ فوق لیسانس و بالاتر و ۷/۸٪ دارای مدرک کمتر از لیسانس بودند.

وضعیت نهادی و قانونی مشارکت

در این بخش وضعیت نهادی و قانونی مشارکت در نظام مدیریت شهری با پنج گویه مورد بررسی قرار گرفت. هر کدام از گویه‌ها یک وجه از مشخصه‌های نظام مدیریت شهری در خصوص توجه به مساله مشارکت شهروندی را اندازه‌گیری می‌کنند. دامنه حداکثر و حداقل گویه‌های مورد مطالعه بین ۳/۰۳ تا ۲/۵۳ بود. همچنین میانگین گویه‌های مدنظر ۲/۸۳ به دست آمد. با توجه به ضرایب حاصل می‌توان نتیجه گرفت که نظام مدیریت شهری به مساله مشارکت شهروندان در حد متوسط تا ضیف توجه داشته است. به عبارتی جایگاه مشارکت شهروندان در نظام مدیریت شهری در حد متوسط بود و در این خصوص ساختارها و قوانین موجود تاثیر مهمی دارد (جدول ۳).

جدول ۲) گویه‌های وضعیت نهادی و قانونی مشارکت در نظام مدیریت شهری کلان‌شهر تهران

ردیف گویه	میانگین وضعیت طیف
۱ استراتژی از پایین به بالا	۳/۰۳ متوسط
۲ توجه به عدالت اجتماعی	۲/۹۶ ضعیف تا متوسط
۳ توجه به حداکثر استفاده از مشارکت مردم	۲/۸۵
۴ توجه به حکمروایی مطلوب مدیریت شهری	۲/۸۱
۵ کاهش شکاف بین مدیریت شهری و مردم	۲/۵۳
جمع	۲/۸۳

میزان امکانات موجود برای مشارکت مردم در نظام مدیریت شهری کلان‌شهر تهران

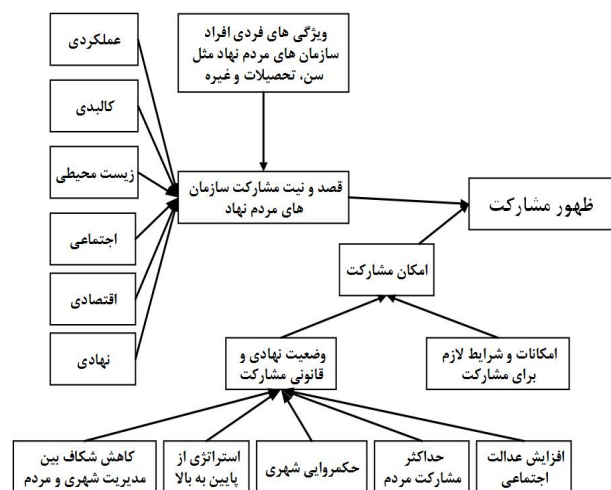
برای شناسایی امکانات موجود برای مشارکت مردم در نظام مدیریت شهری از یک گویه استفاده شد. در این گویه از افراد مورد مطالعه پرسیده شد که چقدر امکانات و شرایط لازم برای مشارکت مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در نظام مدیریت شهری در کلان‌شهر تهران فراهم است. نتایج حاصل نشان داد که ۵۲/۲۲٪ از افراد معتقد هستند که امکانات موجود در این خصوص کمتر از ۲۰٪ است. یعنی شرایط و سازوکارهایی که سازمان‌های مردم‌نهاد بخواهند در نظام مدیریت شهری فعالیت و مشارکت کنند، بسیار کمتر بود (جدول ۳).

قصد و هدف سازمان‌های مردم‌نهاد در مشارکت

قصد و نیت سازمان‌های مردم‌نهاد در مشارکت شهروندان در ۵ مولفه مورد بررسی قرار گرفت. به عبارتی سازمان‌های مردم‌نهاد با ۵ هدف و نیت می‌توانند در نظام مدیریت شهری به افزایش مشارکت شهروندان کمک کنند. این اهداف شامل حوزه کالبدی، عملکردی،

روش تحقیق بر اساس هدف کاربردی و بر اساس روش توصیفی-تحلیلی بود که در کلان‌شهر تهران و ۱۲۳ ناحیه شهرداری و طی سال‌های ۱۳۹۹ و نیمه اول سال ۱۴۰۰ انجام شد. روش جمع‌آوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی بود. به عبارتی در قسمت ادبیات موضوع و پیشینه از روش اسنادی و کتابخانه‌ای و در بخش مطالعات میدانی از تکنیک پرسش‌نامه بهره‌گرفته شده است. برای روایی و پایایی پرسش‌نامه از روش صوری و آلفای کرونباخ استفاده شد. جامعه آماری پژوهش شامل مدیران نواحی شهر تهران به تعداد ۲۶۵۴ نفر (تعداد افراد مشغول در شهرداری نواحی مناطق ۲۲گانه) بود که تعداد، ۳۶۰ نفر مدیر و کارشناس انتخاب شدند. روند نمونه‌گیری به این صورت بود که ابتدا تعداد شهرداری نواحی کلان‌شهر تهران در روی نقشه تعیین و وارد نرم‌افزار GIS شد؛ با توجه به ۲۲ منطقه و ۱۲۳ ناحیه شهرداری تهران، از هر ناحیه شهرداری ۳ پرسش‌نامه تکمیل شد و جمعاً ۳۶۰ پرسش‌نامه به دست آمد. از آنجایی که برخی از مدیران در دسترس نبودند، به نفر بعدی مطلع و کارشناس با تجربه مراجعه و تعداد ۳ پرسش‌نامه از هر واحد تکمیل شد. تعداد نمونه طبق فرمول کوکران تعیین شد. همچنین در این تحقیق به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده از روش‌های آماری میانگین، جداول فراوانی و مدل تحلیل عاملی تاییدی استفاده شد.

این پژوهش دارای ۳ متغیر اصلی شامل ظهور مشارکت متغیر پنهان وابسته و امکان مشارکت و قصد و نیت مشارکت به عنوان متغیرهای پنهان مستقل و ۱ متغیر میانجی شامل ویژگی‌های فردی بود. پرسش‌نامه اندازه‌گیری متغیرهای مذکور از ۴۷ گویه تشکیل شده و از این ۴۵ گویه، ۳۶ گویه قصد و نیت سازمان‌های مردم‌نهاد را اندازه‌گیری می‌کنند و ۱ گویه امکانات لازم برای مشارکت مردم و ۵ گویه وضعیت نهادی و قانونی مشارکت را اندازه‌گیری می‌کنند. ۳ گویه دیگر ویژگی‌های فردی افراد را اندازه‌گیری کرد. این گویه‌ها در قالب پرسش‌نامه به قضاوت و نظرخواهی افراد مورد مطالعه گذاشته شد. نحوه ارتباط متغیرها در شکل ۲ نشان داده شد.

شکل ۱) متغیرهای پژوهش و نحوه ارتباط آن‌ها

زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی است. هر کدام از این عوامل مورد بررسی قرار گرفت:

نقش سمن‌ها در بعد کالبدی: در حوزه کالبدی مشخص شد که سمن‌ها در زمینه حفظ امنیت در روشنایی خیابان‌ها و فضاهای عمومی می‌توانند بیشترین فعالیت و نقش را داشته باشند. همچنین مشخص شد که سمن‌ها در اقدامات بازآفرینی و بازسازی بافت‌های فرسوده و مرمت بناهای تاریخی می‌توانند مشارکت مفید و فعالی داشته باشند. همچنین مشخص شد که سمن‌ها در افزایش جذابیت‌های بصری شهر، جلوگیری از ساخت‌وسازهای غیرمجاز و ارتقاء کیفیت بصری و کالبدی نقش مثبت و موثری می‌توانند ایفا کنند. میانگین ۷ گویه مطالعه‌شده در حوزه کالبدی حاکی از آن است که از نظر افراد، سمن‌ها در حوزه کالبدی در حد متوسط تا زیاد می‌توانند نقش فعال و موثری داشته باشند (جدول ۴).

جدول ۳) فراوانی پاسخ نسبت به امکانات لازم برای مشارکت مردم در نظام مدیریت شهری

ارزش برحسب درصد	فراوانی	درصد فراوانی
کمتر از ۲۰	۱۹۵	۵۲/۲۲
بین ۲۰-۴۰	۹۵	۲۵/۲۸
بین ۴۰-۶۰	۴۵	۱۲/۵۰
بین ۶۰-۸۰	۲۱	۵/۲۸
بیشتر از ۸۰	۱۸	۴/۷۲
جمع	۳۶۰	۱۰۰

جدول ۴) بررسی نقش سمن‌ها در بعد کالبدی مدیریت شهری کلان‌شهر تهران

ردیف گویه	میانگین	وضعیت طیف
۱ بهبود وضعیت روشنایی خیابان‌ها و فضاهای عمومی	۴/۰۵	زیاد
۲ نقش سمن‌ها در بازسازی و مرمت ساختمان‌های فرسوده	۳/۹۴	زیاد
۳ نقش سمن‌ها در افزایش جذابیت‌های بصری شهر	۳/۵۵	متوسط تا زیاد
۴ نقش سمن‌ها در جلوگیری از ساخت و سازهای غیرمجاز	۳/۵۳	متوسط تا زیاد
۵ ارتقاء کیفیت بصری و کالبدی و رودی‌های شهر تهران	۳/۳۵	متوسط
۶ بهبود وضعیت آسفالت سطح کوچه‌ها و خیابان‌ها	۳/۲۹	متوسط
۷ نقش سمن‌ها در ارتقاء سرزندگی محله‌های شهری	۳/۲۸	متوسط
کل	۳/۶۶	متوسط تا زیاد

نقش سمن‌ها در بعد عملکردی: از جمله نتایج مورد بررسی در حوزه چگونگی عملکرد سمن‌ها در نظام مدیریت شهری، نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در فعالیت‌های مختلفی است که می‌توانند به شهروندان خدمات‌رسانی کنند و کیفیت زندگی آن‌ها را بالا ببرند، می‌توان اشاره کرد. این بعد، به عنوان مولفه عملکردی در نظر گرفته شده است. نتایج حاصل نشان داد که به اعتقاد مدیران شهری و کارشناسان، میانگین نقش و تاثیر سمن‌ها در مشارکت شهروندان در حوزه

عملکردی، متوسط تا زیاد بود. این میانگین به این معنی است که سمن‌ها در حوزه عملکردی نظام مدیریت شهری در حد متوسط تا زیاد می‌توانند نقش ایفا کنند. هر چند که سمن‌ها در شهر تهران عملکرد خوبی از خود نتوانسته‌اند نشان دهند (اشاره برخی مدیران در خلال تکمیل پرسش‌نامه) اما در پاسخ بسیاری از افراد پرسش شونده سمن‌ها می‌توانند در ارتقاء کیفیت عملکردی و رودی‌های شهر تهران، کمک به احداث مراکز تفریحی، مراکز بهداشتی، درمانی، مراکز فرهنگی و هنر، حمل‌ونقل و غیره می‌توانند در حد زیاد تا متوسط نقش داشته باشند. ضرایب این گویه‌ها در جدول ۵ نشان داده شد.

جدول ۵) بررسی نقش سمن‌ها در بعد عملکردی مدیریت شهری کلان‌شهر تهران

ردیف گویه	میانگین	وضعیت طیف
۱ نقش سمن‌ها در ارتقاء کیفیت عملکردی و رودی‌های شهر تهران	۳/۹۸	زیاد
۲ نقش سمن‌ها در احداث مراکز تفریحی و گذران اوقات فراغت	۳/۸۱	زیاد
۳ نقش سمن‌ها در احداث مراکز بهداشتی درمانی	۳/۲۵	متوسط
۴ نقش سمن‌ها در احداث مراکز فرهنگی و هنری	۳/۲۱	متوسط
۵ نقش سمن‌ها در بهبود وضعیت حمل و نقل شهری	۳/۰۶	متوسط
۶ نقش سمن‌ها در احداث مراکز ورزشی	۳/۰۵	متوسط
۷ نقش سمن‌ها در احداث مراکز آموزشی	۲/۹۱	متوسط
میانگین	۳/۴۶	متوسط تا زیاد

نقش سمن‌ها در مشارکت شهروندان در حوزه اجتماعی: به منظور انجام این ارزیابی از ۵ گویه استفاده شد و نتایج حاصل حاکی از آن است که میانگین نقش و تاثیر سمن‌ها در بعد اجتماعی، متوسط بود. در میان گویه‌های مورد بررسی، بیشترین میانگین در حوزه اجتماعی به دست آمد (جدول ۶)؛ بنابراین می‌توان استدلال کرد که سمن‌ها در ارتقاء مشارکت شهروندان، امنیت موجود شهر، هویت فرهنگی، قوانین و مقررات شهری و حس اعتماد و اطمینان شهری از نظر مدیران نقش مهم و بارزی دارند.

نقش سمن‌ها در مشارکت شهروندان در حوزه زیست‌محیطی: حوزه زیست‌محیطی شهر تهران از نظر وضعیت پایداری شهر و همچنین کیفیت زندگی شهروندان بسیار مهم و توجه به آن دارای اهمیت زیادی است. در مبانی نظری و تجربی پژوهش نیز مورد تاکید قرار گرفته است که سمن‌ها در حوزه‌های مختلف زیست‌محیطی شهری از جمله محافظت از محیط زیست شهرها می‌توانند فعالیت کنند. برای این منظور از افراد مورد مطالعه پرسیده شد که چقدر در خصوص گویه‌های زیست‌محیطی که سمن‌ها می‌توانند در آن مشارکت و نقش داشته باشند، نظر مثبت یا منفی دارند. نتایج بررسی نظرات آن‌ها نشان داد که به طور میانگین سمن‌ها نقش زیادی در حفاظت از محیط زیست و افزایش وضعیت و شرایط محیط زیست شهر دارند. در این زمینه می‌توان به مشارکت آن‌ها در

آمد. این ضریب برابر با نقش و تاثیر زیاد سمن‌ها در ارتباط بین شهروندان و نهادهای مدیریت شهری بود. این ضرایب نشان از اهمیت بالای سمن‌ها در افزایش شرایط بهینه مدیریت شهری در بعد نهادی داشت.

جدول ۸) بررسی نقش سمن‌ها در بعد اقتصادی مدیریت شهری کلان‌شهر تهران

ردیف گویه	میانگین وضعیت
۱ نقش سمن‌ها در ارتقاء زیرساخت‌های گردشگری	۴/۴۴ زیاد تا خیلی زیاد
۲ نقش سمن‌ها در جلب همکاری و سرمایه‌گذاری	۴/۰۶ زیاد
۳ نقش سمن‌ها در ایجاد فرصت‌های شغلی در شهر	۳/۶۸ متوسط تا زیاد
۴ نقش سمن‌ها در تامین منابع مالی جدید در شهر	۳/۳۴ متوسط
۵ نقش سمن‌ها در بهبود و تعادل بازار زمین و مسکن	۳/۱۶ متوسط
۶ نقش سمن‌ها در تشویق مردم به پرداخت هزینه‌ها و عوارض شهری	۳/۹ متوسط
میانگین	۳/۸۵ متوسط تا زیاد

جدول ۹) نقش سمن‌ها در بعد نهادی مدیریت شهری کلان‌شهر تهران

ردیف گویه	میانگین وضعیت
۱ آگاه‌رسانی و مطالبه‌گری برای مشارکت‌دادن شهروندان در تصمیم‌گیری‌ها	۴/۴۴ زیاد تا خیلی زیاد
۲ نقش سمن‌ها در رسیدگی به شکایات شهروندان	۴/۲۴ زیاد
۳ نقش سمن‌ها در افزایش ارتباط شهروندان با مدیران و مسئولین شهر	۴/۱۰ زیاد
۴ نقش سمن‌ها در افزایش جدیت مسئولین	۳/۹۷ زیاد
۵ نقش سمن‌ها در عمل به تعهدات از جانب مدیریت شهری	۳/۹۶ زیاد
۶ نقش سمن‌ها در برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های شهری	۳/۸۹ زیاد
میانگین	۴/۱ زیاد

اعتبارآزمایی مدل مشارکت سمن‌ها در نظام مدیریت شهری

در این بخش از تحلیل یافته‌ها، به بررسی ابعاد مختلف مشارکت سمن‌ها با تحلیل عاملی تاییدی با نرم‌افزار Smart PLS پرداخته شد. در این روش، قدرت رابطه بین عامل‌ها (متغیر پنهان و آشکار) به‌وسیله بار عاملی نشان داده شد. برای برقراری ارتباط بین مولفه‌های قصد و نیت مشارکت سمن‌ها از ۶ مولفه استفاده شد. گویه‌های این مولفه‌ها ب یکدیگر جمع شده و میانگین این گویه‌ها گرفته شده است. میانگین این مولفه‌ها با میانگین سایر ابعاد قصد و نیت مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد با یکدیگر مقایسه شد. در شکل ۲ بارهای عاملی هر مولفه به منظور رسیدن به متغیر پنهان قصد و نیت مشارکت نشان داده شده است. نتایج بارهای عاملی روی مسیرهای به دست آمده نشان داد که ضرایب بارهای عاملی مسیرهای منتهی به متغیر اصلی یا پنهان بیش از ۰/۷۲۱ بود؛

فرهنگ‌سازی مدیریت پسماندها، حفاظت از پوشش گیاهی و افزایش کیفیت بهداشت محیط شهری اشاره کرد (جدول ۷).

جدول ۶) بررسی نقش سمن‌ها در بعد اجتماعی مشارکت در مدیریت شهری کلان‌شهر تهران

ردیف گویه	میانگین وضعیت
۱ نقش سمن‌ها در تشویق شهروندان به مشارکت در طرح‌های شهری	۳/۸۸ زیاد
۲ نقش سمن‌ها در افزایش امنیت شهر	۳/۶۸ متوسط تا زیاد
۳ نقش سمن‌ها در ارتقاء هویت فرهنگی شهر تهران	۳/۳۳ متوسط
۴ نقش سمن‌ها در آگاه‌سازی مردم از قوانین و مقررات شهری	۳/۲۷ متوسط
۵ نقش سمن‌ها در ایجاد حس اعتماد و اطمینان در شهروندان	۳/۱۸ متوسط
میانگین	۳/۴۶ متوسط

جدول ۷) بررسی نقش سمن‌ها در بعد زیست‌محیطی مدیریت شهری کلان‌شهر تهران

ردیف گویه	میانگین وضعیت
۱ نقش سمن‌ها در کاهش آلودگی هوا	۴/۴۶ زیاد تا خیلی زیاد
۲ نقش سمن‌ها در مدیریت زباله و پسماندهای جامد شهری	۴/۴۲ زیاد تا خیلی زیاد
۳ نقش سمن‌ها در کاهش آلودگی‌های محیطی	۳/۶۵ متوسط تا زیاد
۴ نقش سمن‌ها در بهبود وضعیت رودخانه‌های شهر	۳/۳۴ متوسط
۵ نقش سمن‌ها در بهبود پوشش گیاهی شهر	۳/۲۸ متوسط
میانگین	۳/۸۳ زیاد

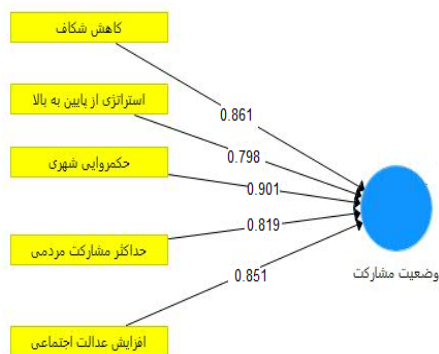
نقش سمن‌ها در بعد اقتصادی: بعد اقتصادی از مهم‌ترین ابعاد مورد

توجه در شهر و این بعد نقش مهمی در چگونگی رفاه و آسایش شهروندان دارد. برای این منظور در این بخش برای ارزیابی نقش اقتصادی سمن‌ها در مدیریت شهری کلان‌شهر تهران، از ۶ گویه استفاده شد. نتایج حاصل در جدول ۸ نشان داد که میانگین تاثیر این نهادها در حوزه‌های اقتصادی از نظر مدیران و کارشناسان مورد بررسی ۳/۸۵ بود. بااهمیت‌ترین گویه‌های مورد بررسی به حوزه زیرساخت‌های گردشگری، جلب همکاری سرمایه‌گذاران در عمران شهری بودند. در سایر گویه‌ها نیز وضعیت نتایج به دست آمده در حد متوسط و بالاتر از متوسط بود؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که از نظر مدیران شهری، سمن‌ها می‌توانند نقش فعالی در حوزه مشارکت شهروندان در مسائل اقتصادی شهر داشته باشند.

بررسی نقش سمن‌ها در بعد نهادی: حوزه نهادی شهر، به عبارتی به

حوزه‌های نظام مدیریت شهری مربوط می‌شود که نقش مهمی در میزان رفاه، آسایش و زیست شهروندان دارد. برای ارزیابی نقش نهادی سمن‌ها در مدیریت شهری کلان‌شهر تهران، تعداد ۶ گویه انتخاب شد. نتایج مورد نظر در جدول ۹ نشان داد که میانگین نقش و تاثیر سمن‌ها در مشارکت شهروندان در بعد نهادی ۴/۱ به دست

سازمانی نظام مدیریت شهری نسبت به مشارکت شهروندان است (شکل ۳).

شکل ۳) بارهای عاملی تاییدی جایگاه مشارکت در نظام مدیریت شهری

نتایج بررسی پایایی و روایی نشان می‌دهد که میزان آلفای کرونباخ و همچنین ضریب ρ -A بیش از ۰/۷ بودند. لذا گویه‌های این متغیر نیز از کیفیت همسانی درونی و سازگاری بین گویه‌ها برخوردار است. روایی همگرایی متغیرها نیز با دو روش Composite Reliability و AVE نشان می‌دهد که تمام ضرایب همگرا، بیش از ۰/۹ و ۰/۷ بالاتر بوده و مدل مورد نظر از همگرایی و ضریب اطمینان بالا برخوردار بود (جدول ۱۱).

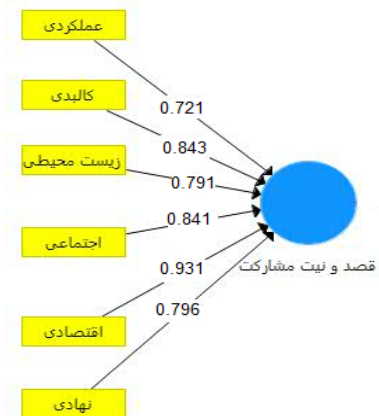
جدول ۱۱) سنجش میزان پایایی متغیرهای وضعیت نهادی و قانونی مشارکت در نظام مدیریت شهری کلان‌شهر تهران

متغیرها	آلفای کرونباخ	ρ -A	قابلیت اطمینان AVE
کاهش شکاف	۰/۹۳۲	۰/۹۰۰	۰/۷۳۴
استراتژی از پایین به بالا	۰/۹۵۵	۰/۹۲۱	۰/۸۹۰
حکمروایی شهری	۰/۸۹۱	۰/۹۴۱	۰/۸۳۴
حداکثر مشارکت مردمی	۰/۸۱۲	۰/۹۰۶	۰/۷۶۶
افزایش عدالت اجتماعی	۰/۹۰۱	۰/۹۲۱	۰/۸۹۹

با ترکیب تمام گویه‌ها و مولفه‌های مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در نظام مدیریت شهری، الگوی چگونگی مشارکت این سازمان‌ها به دست آمد (شکل ۴). نتایج بارهای عاملی روی تمام مسیرها بالاتر از ۰/۷ به دست آمد. این امر نشان‌دهنده تایید بارهای عاملی مورد نظر است. با توجه به نتایج حاصل، مشخص شد که سمن‌ها در ۶ حوزه می‌توانند مشارکت داشته باشند و هدف آن‌ها از مشارکت در نظام مدیریت شهری، اهداف عملکردی، کالبدی، زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی است. همچنین در قصد و نیت مشارکت عوامل فردی و خصوصی از جمله سن، جنسیت و تحصیلات نیز تاثیر مثبتی دارند. چه بسا که تحصیلات بالاتر می‌تواند فرایند تاثیرگذاری سمن‌ها در مشارکت را افزایش دهد.

بارهای عاملی وضعیت مشارکت نیز نشان داد که برای تحقق مشارکت، نیاز است که بستر و رویکردهای موجود در سازمان و همچنین جایگاه قانونی مشارکت مدنظر قرار گیرد. در این خصوص ۵ عامل مورد توجه قرار گرفت؛ بنابراین مشخص شد که برای افزایش

بنابراین متغیرهای مشاهده‌شده قابلیت اندازه‌گیری متغیر پنهان اهداف و نیت سازمان‌های مردم‌نهاد در مدیریت شهری را داشت.

شکل ۲) بارهای عاملی تاییدی عوامل موثر بر مشارکت سمن‌ها

برای تایید ضرایب مسیرهای مورد نظر، روایی و پایایی سازه‌های هر متغیر با ۴ روش شامل آلفای کرونباخ، روش ρ -A قابلیت اطمینان و ضریب واریانس AVE استفاده شد. نتایج آلفای کرونباخ بیش از ۰/۹ به دست آمد و این امر نشان‌دهنده پایایی مناسب مدل مورد استفاده بود. همچنین مشخص شد که ضریب پایایی ρ -A نیز بیش از ۰/۷ است؛ به عبارتی میزان این روش بیش از ۰/۹۳۱ حاصل شد و این امر حاکی از کیفیت و پایایی کافی گویه‌های انتخابی بوده است. روایی همگرایی متغیرها نیز با دو روش Composite Reliability و AVE اندازه‌گیری شد. ملاک قضاوت در این دو روش، ضریب ۰/۵ بود. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که در روش اول تمام ضرایب همگرا، بیش از ۰/۹۴۷ بود و این نشان‌دهنده میزان همگرایی و اطمینان بالای داده‌ها است. همچنین روش AVE نیز نشان داد که کمترین ضریب دارای ۰/۷۴۵ بود و این رقم نشان‌دهنده همگرایی بالای داده‌ها در اندازه‌گیری هر کدام از متغیرهای مشارکت سمن‌ها در مدیریت شهری است (جدول ۱۰).

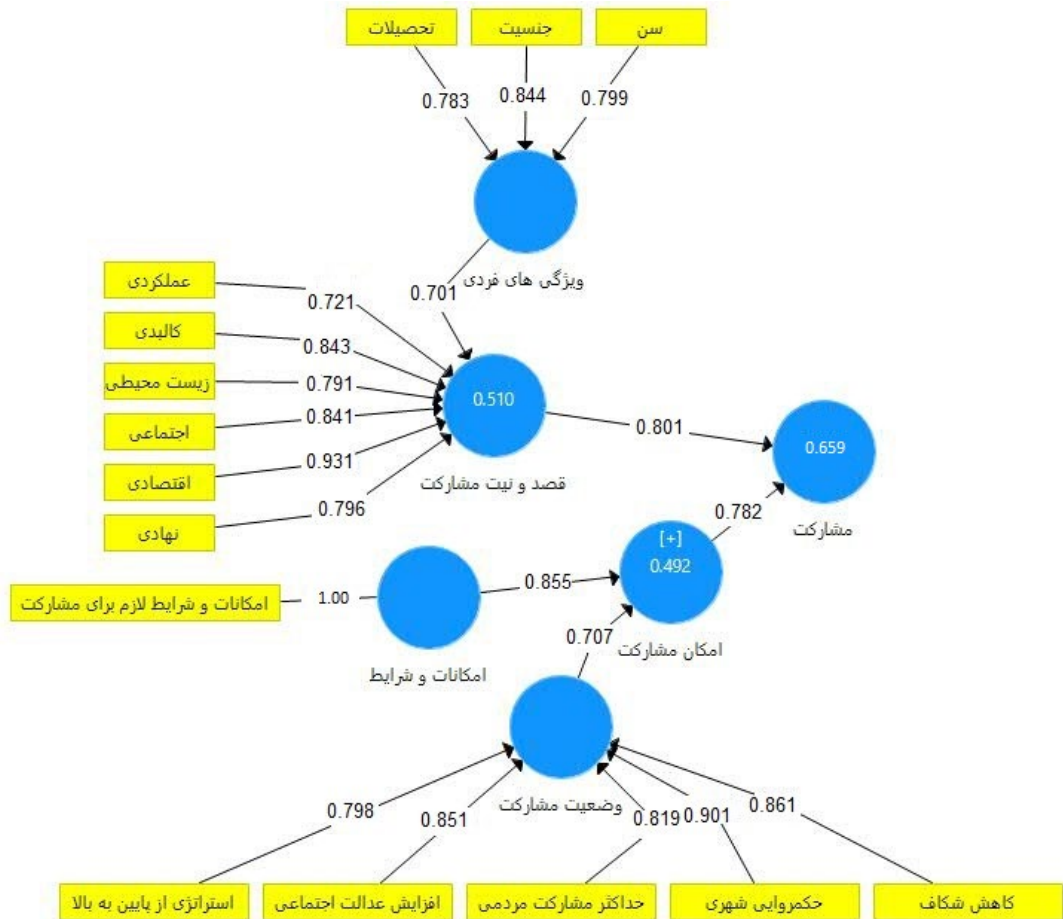
جدول ۱۰) سنجش میزان پایایی متغیرها با توجه به گویه‌های اندازه‌گیری‌شده

متغیرها	آلفای کرونباخ	ρ -A	قابلیت اطمینان AVE
عملکردی	۰/۹۵۵	۰/۹۵۸	۰/۷۶۶
کالبدی	۰/۹۵۵	۰/۹۵۴	۰/۸۸۰
زیست محیطی	۰/۹۷۳	۰/۹۷۹	۰/۷۷۵
اجتماعی	۰/۹۲۶	۰/۹۳۱	۰/۸۱۸
اقتصادی	۰/۹۶۵	۰/۹۶۶	۰/۸۰۳
نهادی	۰/۹۶۵	۰/۹۶۸	۰/۷۴۵

در مرحله بعد، جایگاه مشارکت در نظام مدیریت شهری مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل در شکل ۴ نشان دادند که بارهای عاملی گویه‌های مورد بررسی بین ۰/۷۹۸ تا ۰/۹۰۱ بودند. از آنجا که بارهای عاملی بالای ۰/۷ قابل قبول است، می‌توان نتیجه گرفت که گویه‌های اندازه‌گیری وضعیت مشارکت در نظام مدیریت شهری، قابل قبول است و این گویه‌ها قابلیت اندازه‌گیری وضعیت نهادی و

دخالت سمن‌ها مسائلی است که نیازمند توجه است. همچنین مشخص شد که برای رسیدن به الگوی مشارکت و افعی و بسترسازی برای مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد باید امکانات و شرایط لازم برای مشارکت نیز مدنظر قرار بگیرد.

مشارکت سمن‌ها، باید ساختارهای نظام مدیریت شهری به سمت تحقق حکمروایی خوب شهری پیش برود. همچنین راهبردهای نظام شهری در مدیریت و اقدام عمل در شهر به استراتژی‌های پایین به بالا و افزایش عدالت اجتماعی پیش برود. به عبارت دیگر توجه به مشارکت مردم و کاهش شکاف بین شهروندان و مدیریت شهری با

شکل ۴) الگوی مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در نظام مدیریت شهری کلان‌شهر تهران

شهروندان در نظام مدیریت شهری مورد توجه قرار گرفته‌اند. با توجه به موارد مذکور، هدف این پژوهش ارایه الگویی برای جلب مشارکت سمن‌ها در نظام مدیریت شهری بود که این امر از ابعاد مختلف مورد بررسی قرار گرفت و از نظرات مدیران شهری در این خصوص اخذ شد و با نظر آن‌ها، الگوی مشارکت مورد بحث طرح شد.

همچنانکه نتایج پژوهش نشان داد نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در ظهور مشارکت به دو متغیر وابسته است. اول اینکه سازمان‌های مردم‌نهاد در چه موضوعات و حوزه‌هایی می‌توانند فعالیت کنند و دوم اینکه نظام مدیریت شهری چگونه می‌تواند از این سازمان‌ها در پیشبرد مسائل شهری استفاده کند. در متغیر اول (حوزه‌های مشارکتی سمن‌ها) مشخص شد که سازمان‌های مردم‌نهاد نقش اساسی را در حفاظت از محیط زیست دارند که این امر با نتایج پژوهش [Harangozó & Gyula, 2015] همسو است. همچنین مشخص شد که سازمان‌های مردم‌نهاد در مسائل اجتماعی نیز

بحث

در این مقاله چگونگی عملکرد مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در نظام مدیریت شهری مورد بررسی قرار گرفت. این امر از منظر دیدگاه‌های نظری و پیشینه تجربی بحث و مطالعه شد. در دیدگاه‌های نظری، نظریاتی چون نردبان مشارکتی/رنشتاین و گردونه مشارکت سون، مساله مشارکت را ضرورت بنیادی حیات شهرهای امروزی دانسته و در آن شهروندان را بر سرنوشت زندگی خود دخیل می‌دانند. اما نکته قابل توجه در این امر، تغییر رویه مشارکت و ارتباط مستقیم مردم با نظام مدیریت شهری به مشارکت غیرمستقیم آن‌ها در قالب گروه‌ها و نمایندگانی از جنس خود مردم است. در این چرخش رویکردی، سازمان‌های مردم‌نهاد ظهور پیدا کرده‌اند که به صورت داوطلبانه و غیرانتفاعی به ارتباط بین شهروندان و نظام مدیریت شهری تبدیل شده‌اند. به عبارتی سازمان‌های مردم‌نهاد به عنوان یکی از راهکارهای افزایش مشارکت

فرصت‌ها برنامه‌ریزی کنند. نتایج این پژوهش با نتایج تحقیقات دیگر [Tavakoli et al., 2018; Naderi et al., 2019; Bidar & Ghasemi, 2020] مبنی بر اینکه سمن‌ها می‌توانند در حوزه‌های مختلف از جمله بهداشت، درمان، سلامت عمومی، رفاه و توسعه پایدار، فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی فعالیت داشته باشند، همسو است.

در پژوهش حاضر مشخص شد که الگوی اصلی در چگونگی مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد در نظام مدیریت شهری، توجه به نقش و جایگاه این سازمان‌ها در نظام مدیریت شهری است. از آنجا که این سازمان‌ها در ابعاد مختلف می‌تواند تسهیلگر فرآیند مشارکت‌های مردمی باشند، بنابراین نیاز است که به جایگاه قانونی و عملکردی آن‌ها توجه شود. نتایج این پژوهش با پژوهش‌های دیگر [Rajabi & Hesari Nejad, 2013; Karami & Samiei Isfahani, 2014; Harangozó & Gyula, 2015; Ahmadnia & Kamel Qalibaf, 2017; Tavakoli et al., 2018] این پژوهشگران اولین قدم در راه بسترسازی مشارکت شهروندان در نظام مدیریت شهری را افزایش جایگاه و اهمیت سازمان‌های مردم‌نهاد در مدیریت شهری ذکر کرده‌اند.

نتیجه‌گیری

برای مشارکت موثر و کارآمد سمن‌ها، نیازمند اصلاح وضعیت نهادی و قانونی نظام مدیریت شهری در جلب و جذب مشارکت شهروندان و سازمان‌های مردمی بوده و نبود قوانین و مقرراتی که بتواند تسهیل‌کننده و جذب‌کننده حضور و مشارکت هرچه بیشتر مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در عرصه مدیریت شهری باشد کاملاً مشهود و ملموس است و دیگری ایجاد بسترها و امکانات و شرایط لازم برای مشارکت سمن‌ها است از جمله مهیا بودن امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری و بانک‌های اطلاعاتی دقیق و به‌روز شده در حوزه نظام مدیریت شهری است که زمینه لازم برای مطالعات سمن‌ها و منجر به ارایه راه حل‌های عملی و موثر شود همچنین برای رسیدن به مشارکت مطلوب و بهینه نیازمند تدوین استراتژی و مشخص شدن اهداف و نیازها و حوزه‌های مشخص فعالیت برای مردم و سمن‌ها در مشارکت با نظام مدیریت شهری است. چراکه ظهور مشارکت در گرو برداشتن گام‌هایی است که از اهداف، نیات و مقاصد شهروندان و سازمان‌های مردم‌نهاد سرچشمه می‌گیرد؛ بنابراین سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند به عنوان نیروی محرکه برای اجابت خواسته‌های اصلی و مهم شهروندان و تحقق حقوق شهروندی و حکمروایی مطلوب شهری باشند.

تشکر و قدردانی: از عوامل نشریه تحقیقات جغرافیایی سپاسگزاریم.

تأییدیه اخلاقی: موردی برای گزارش وجود ندارد.

تعارض منافع: موردی برای گزارش وجود ندارد.

سهم نویسندگان: علیرضا شیخ‌الاسلامی (نویسنده اول)، نگارنده مقدمه/روش‌شناس/تحلیلگر آماری (۵۰٪)؛ کیانوش ذاکر حقیقی (نویسنده

می‌توانند نقش مهمی ایفا کنند. در حوزه این سازمان‌ها می‌توانند به عنوان بازیگران و نقش‌آفرینان بسیاری از خواسته‌های مردم در خصوص امکانات آموزشی، خدماتی، فرهنگی و غیره را بشناسند. همچنین در خصوص آموزش‌های شهروندی به شهروندان مشاوره بدهند. در حوزه‌های امنیت شهر و شناسایی فضاهای ناامن نقش ایفا کنند و برای اصلاح امور پیشنهاد‌های سازنده‌ای ارایه بدهند. در این مورد نیز [Varvayi & Cheragh Abadi, 2016] به این نتیجه رسیدند که سازمان‌های مردم‌نهاد در مدیریت شهر در حوزه امنیت و پیشگیری از جرم نقش مهمی دارد؛ بنابراین با نتایج این بخش از پژوهش همسو بوده است.

در تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش مشخص شد که ضرایب بارهای عاملی و ضرایب سازه از اعتبار کافی برخوردار است؛ بنابراین سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه‌های اجتماعی و در موضوعات مختلف آن می‌توانند با توجه به تجربه و تخصص خود ورود پیدا کرده و همکاری موثری با نظام مدیریت شهری در پیشبرد مسائل اجتماعی شهر داشته باشند. همچنان که در مدیریت نوین شهرها به منظور مدیریت کارآمد برای رسیدن به توسعه پایدار شهرها نیز امر مشارکت و استفاده از تخصص‌های انجمن‌ها و سازمان‌های مختلف مردمی تاکید فراوان شده است. برای این منظور سازمان‌های مردم‌نهاد با تخصص‌های مختلف، و برخاسته از مردم و داوطلبانه به راحتی می‌توانند نیازهای شهروندان را درک کرده و برای آن‌ها برنامه‌ریزی کرده و راهکارهای تامین حداکثر نیازهای شهری را ارایه دهند. از سویی دیگر، سمن‌ها از آنجا که از دل مردم و به عنوان حرکت‌های مردمی به شمار می‌روند، می‌توانند شناخت و درک درستی از فضای شهر و نیازهای شهروندان داشته باشند؛ بنابراین سمن‌ها می‌توانند با فعالیت‌های خود فرهنگ‌سازی کنند و در ارتباط با مردم، بسیاری از مسائل و چالش‌های مدیریت شهری را به شهروندان منتقل کنند؛ بنابراین نتایج به طور کلی حاکی از آن است که سازمان‌های مردم‌نهاد در نظام مدیریت شهری نقش اساسی و حیاتی داشته و امروزه به‌عنوان یکی از ارکان ضروری در حکمروایی خوب شهری هستند و در این راه با توجه به تخصص‌های خود از ابعاد مختلف می‌توانند وضعیت مشارکت شهروندان را بهبود بخشند. نتایج نشان داد که میانگین اهمیت سمن‌ها در حوزه‌های مختلف از جمله حوزه‌های کالبدی، نهادی، اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و عملکردی بالاتر از متوسط بوده و مدیران شهری نیز بر این امر آگاه هستند که بدون کمک سمن‌ها و به تنهایی قادر به حل مشکلات و بحران‌های شهر نخواهند بود؛ بنابراین مشخص شد که حوزه عمل سمن‌ها گسترده بوده و تنها به مشکلات و معضلات کالبد و فیزیک شهری خلاصه نمی‌شود. سمن‌ها در حوزه‌های اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی می‌توانند ورود پیدا کنند و در این خصوص پیشنهاد‌های سازنده برای رونق اقتصادی شهر و بهبود وضعیت کیفیت اجتماعی شهروندان ارایه دهند. این‌ها همیشه در ارتباط با مردم می‌توانند فرصت‌ها، قابلیت‌ها و توان‌های موجود در محلات شهری را شناسایی کنند و در جلسات موجود با مدیریت شهری برای این

Analysis of citizens' motivation and participation intention in urban planning. *Cities*. 106:102921.

-Movahed A, Firoozi M, Zarei R, Zafari M (2013). The role of non-governmental organizations to participate in the reconstruction of worn-out structures Case study: Worn-out structures in the central part of Ahvaz. *Geography*. 11(36):79-98. [Persian]

-Naderi N, Soleimani M, Bahrami Nia B (2019). Investigating the Relationship between the Functions of Non-Governmental Organizations and New Components of Sustainable Development (Case Study: Non-Governmental Organizations in Kermanshah Province). *Social Development Studies of Iran*. 11(3):37-53. [Persian]

-Rahnama M (2009). Planning of central areas of cities (principles, foundations, theories and experiences and techniques). Mashhad: University Jihad Publications, Ferdowsi University of Mashhad, first edition. [Persian]

-Rajabi A, Hesari Nejad J (2013). Urban NGOs, A solution for citizen participation in urban management. *Economics and Urban Management*. 1(4):111-129. [Persian]

-Rice J, Nigel M (2020). Smart infrastructure technologies: Crowdsourcing future development and benefits for Australian communities. *Technological Forecasting and Social Change*. 153:119256.

-Salehi R, Nemati M, Amanpour S (2014). Investigating the Impact Mechanism of Social Capital Indices in Optimal Urban Governance Using Amos, Case Study: Nasimshahr City. *Spatial Planning (Geography)*. 4(1):1-24. [Persian]

-Shali M, Tavakoli Nia J (2015). Feasibility study of the city development strategy (CDS) in empowering and organizing informal settlements in region one of Tabriz metropolis. *Journal of Applied Research in Geographical Sciences*. 15(36):117-138. [Persian]

-Tala H (2017). Systematic identification and analysis of challenges in Tehran urban management. *Urban and Rural Management*. 16(47):557-568. [Persian]

-Tavakoli N, Moayedfar S, Zakerian M (2018). The role of non-governmental organizations and non-governmental organizations in recreating worn-out urban structures (Case study: Mahdieh neighborhood located in the western part of Shahrekord). *Planning Studies for Human Settlements*. 12(4):895-914. [Persian]

-Varvayi A, Cheragh Abadi Y (2016). Policing management in the community-based approach of crime Prevention (Case study: non-governmental organizations in Kermanshah). *Disciplinary Management Research*. 11(3):325-349. [Persian]

-van Dijk MP (2006). Managing cities in developing countries: the theory and practice of urban management. Edward Elgar Publishing.

-Wong S, Tang W, Horen B (2006). Strategic Urban Management in China: A Case Study of Guanzhou Development District. *Habitat International*. 30(3):645-667.

-Yu B (2021). Ecological effects of new-type urbanization in China. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. 135:110239.

دوم)، نگارنده مقدمه/ نگارنده بحث (۱۰٪)؛ سیروس رحیم‌زاده سیسی‌بیگ (نویسنده سوم)، پژوهشگر کمکی (۴۰٪)

منابع مالی: این مقاله به صورت مستقل و با هزینه شخصی سیروس رحیم‌زاده سیسی‌بیگ تهیه شده است.

منابع

-Ahmadnia Sh, Kamel Qalibaf A (2017). Social participation in the central part of Tehran: with emphasis on democratic institutions and councils. *Social Studies and Research in Iran*. 6(1):145-168. [Persian]

-Akbari A (2015). The social structure of the city in modern urban management. *Social Science Book Review Quarterly*. 2(5):189-202. [Persian]

-Al-Jafan M, Mhanna S (2021). Urban strategies for managing the coronavirus crisis. *The Iraqi Journal of Architecture and Planning*. 20(1):24-41.

-Askarizadeh S, Zarabi A, Taqvaei M (2019). Status of indicators of good urban governance in Arak from the perspective of city managers and citizens. *Geographical Research Quarterly*. 34(4):605-595. [Persian]

-Bidar Z, Ghasemi Gh (2020). The role of non-governmental organizations in the development of the right to health. *Journal of Medical Law*. 14(52):7-26. [Persian]

-Chen G, Yao R, Chen J, Li T (2021). A smart urban management information public opinion analysis system. *International Journal of Security and Networks*. 16(2):92-97.

-Edalat A, Khodaparast M, Rajabi A (2021). Investigation of the effects of aquifer groundwater level change on subsidence phenomenon and aquifer balancing strategies (Case study; Aliabad plain of Qom). *Amirkabir Civil Engineering*. 53(5):1-18. [Persian]

-Estelaji A (2012). Investigating the rural management model in Iran with emphasis on local and participatory rural management. *Geography*. 10(32):258-239. [Persian]

-Forkuor D, Agyemang S (2018). Fighting urban poverty in Ghana: the role of non-governmental organizations. *Urban Forum*. 29:127-145.

-Ganjloo A, Saeedi Mofrad S (2019). The role of NGOs and local organizations in the social empowerment of informal settlements. *Journal of Geographical Research*. 34(4):483-491. [Persian]

-Harangozó G, Gyula Z (2015). Cooperation between business and non-governmental organizations to promote sustainable development. *Journal of Cleaner Production* 89:18-31.

-Karami A, Samiei Isfahani A (2014). NGOs and participatory security. *Scientific Journal of Lorestan Law Enforcement Science*, 2(6):112-138. [Persian]

-Khorshidvand R (2009). Investigating the role of NGO participation in maintaining order and security. *Police Human Development*. 6(25):33-42. [Persian]

-Li W, Feng T, Timmermans H, Li Z, Zhang M, Li B (2020).